

Варсонуфрій (Варсонофій)

(* ? – † після 1612)

Церковний діяч, ієросхимонах. Жив в Острозі, був архимандритом у Дубні. Правдоподібно, належав до православно-консервативного крила діячів Острозького культурного осередку; викладав в ОА. Пом'яник Межигірського монастиря біля Києва називає його наставником *Афанасія*, який, очевидно, навчався в ОА, а потім став засновником монастиря в Межигір'ї.

Література: Мицько І. З. Острозька слов'яно-греко-латинська академія (1576-1636). – Київ, 1990. – С. 82, 85.

Петро Кралюк

Вербицький Тимофій

(* ? – † після 1642)

Друкар Києво-Печерської лаври. Можливо, походив із Волині. Бував в Острозі, зокрема, у квітні 1625 р., де намагався придбати залишки обладнання уже неіснуючої *Острозької друкарні*. Існує припущення, що саме він друкував книги К.-Т. Ставровецького в Почаєві та Рахманові в 1618-1619 роках. У 1621-1624 рр. працював у друкарні Києво-Печерської лаври. З 1624 р. заснував власну друкарню. Потім, близько 1627 р., знову повернувся до лаврської друкарні. Звідти був скерований у Волощину, де організував друкарню в м. Кимполунзі. І. Мицько висловлює гіпотезу про його можливу

тотожність зі згаданим 1647 р. “Тимофієм Олексовичем згарацьким... друкарем Ілвовским” та припущення про його походження з села Вербівки, яке знаходилося біля волинського містечка Згорани.

Література: Верьовка Л. С. Вербицький Тимофій Олександрович // Києво-Могилянська академія в іменах XVII-XVIII ст. Енциклопедичне видання. – Київ, 2001. – С. 111; Исаевич Я. Д. Преемники первопечатника. – Москва, 1981. – С. 68; Мицько І. З. Острозька слов'яно-греко-латинська академія (1576-1636). – Київ, 1990. – С. 85.

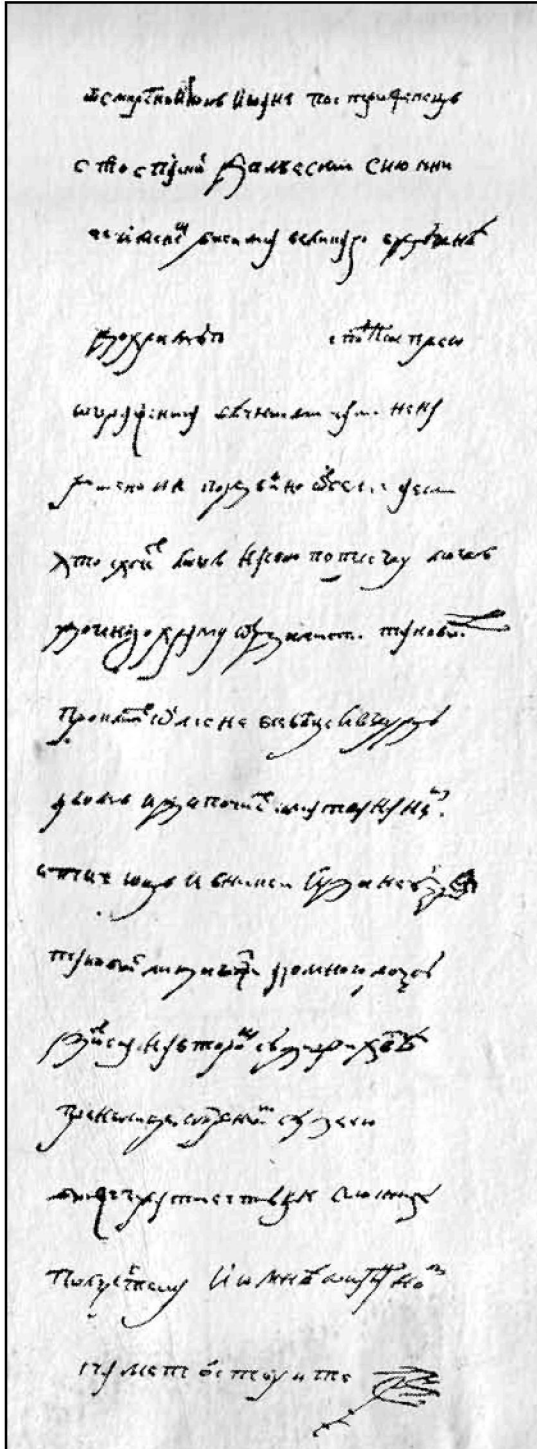
Петро Кралюк

Вишенський Іоан

(* XVI ст. – † між 1621-1633 рр.)

Видатний український письменник-полеміст кінця XVI – початку XVII століть. Себе іменував “Іоанн русин, реченный Вишенский”, “Іоанн мних Вишенский”, “Іоанн инок з Вишні”. Вважається, що походив із Підгір'я (Перемильщини), оскільки до цього краю виявляв симпатії у своїх творах. Ймовірно, місцем його народження вважається містечко Судова Вишня. Звідси й, відповідно, прізвисько В.

Молоді роки письменника пройшли в Луцьку, про що він сам писав у творі “Короткослівна відповідь Феодула...” Його твори фіксують перебування В. у Жидичині, Острозі. Можливо, тоді він бував і в інших містах на Волині, наприклад, у Дубні, де знаходилася резиденція князя *В.-К. Острозького*.

Вкладний запис монаха Івана (Вишенського) на острозькому виданні твору Василя Великого "Книга о постничествѣ", подарованому Дубенській Святоспаській обителі

У 80-х чи 90-х рр. XVI ст. став ченцем і поселився на Афоні. На думку В. Колосової, постриження В. відбулося в Дубенському Преображенському монастирі (Колосова В. П. Автограф Івана Вишенського // Федоровские чтения, 1978. – Москва, 1981. – С. 128-132). У 1604 р. відвідав Україну й жив тут близько двох років у Львові, Дубні, Унівському монастирі та інших місцях.

Анахорет В. не міг і не мав права втручатися до позамонастирських, навіть церковно-політичних справ. Саме це під час відвідин України стало причиною його конфлікту з львівськими братчиками. Повернувся на Афон, де й помер.

Відома нині літературна спадщина В. – це 15 творів (трактатів, послань, листів), написаних у проміжку між 1588 і 1616 роками. Десять із них письменник об'єднав у рукописну "Книжку" – "Викриття диявола-свідержця...", "Писання до князя Василя і всіх православних християн...", "Порада, як очиститися Христовій церкві...", "Писання до всіх, що живуть у Лядській землі...", "Писання до єпископів, що відступилися від православної віри...", "Коротке повідомлення про латинську звабу...", "Про еретиків...", "Загадка філософам латинським...", "Короткий слід, що приводить до збагнення та вивчення науки...". За життя В. лише один його твір "Послання до... єпископів" (у скороченій редакції) був опублікований у полемічному збірнику "Книжка" (Острог, 1598). Окрім цих творів, відомі ще такі його послання – "Коротко-словна відповідь Феодула...", "Чесній і благородній стариці Домнікі...", "Зачіпка мудрого латинника з дурним русином...", "Христолюбивому братству Львівському та іншим братіям", "Благочестивому братові моему во Христі, отцю Йову...", "Писання, яке зветься "Видовище мисленне"..."

Більшість творів письменника переписувалися від руки і швидко поширювалися. Вони носили полемічний характер й були спрямовані проти Римо-католицької церкви

й частково протестантів. Особливо гостро письменник критикував верхівку православної церкви України й Білорусі, представники якої погодилися на унію з римо-католиками. При цьому В., засуджуючи своїх конфесійних та ідейних супротивників, часто виступав з осудом тогочасних соціальних порядків. У “Посланні до стариці Домнікії” він так відповів Юрію Рогатинцю на його пропозицію залишитися в Україні і захищати інтереси рідного народу: “...я з народом заповітів не складав і відповідей не творив, і народу я не знаю, в бесіді з ним не спілкувався і на очі не здибувався. Про що каже пан Юрко, не знаю. Чому мене чекають? Може, позичив що у кого і маю віддати борг?.. Що за привід – народні страсті і якого народу, не можу зрозуміти” (Вишенський В. І. Твори / З книжної укр. мови перекл. В. Шевчук. – Київ, 1986. – С. 178-179).

Уважається, що В. відвідував Острог і навіть належав до Острозького літературно-наукового гуртка. На користь цього свідчить згадка про це місто у його творі “Порада”, твір “Писання до князя Василя”, у якому він звертається до мецената цього гуртка князя В.-К. Острозького. І. Франко допускав, що В. міг бути слугою князя В.-К. Острозького. (Франко І. Іван Вишенський і його твори // Франко І. Збір. творів у 50-х т. – Київ, 1981 – Т. 30. – С. 180-181). У полемічному творі “*Антиризис*” єпископ *Іпатій Потій* повідомляє, що йому лист князя В. Острозького від 21 червня 1593 року, де йшлося про умови унії, був переданий “через пана *Василя Суразького* і через пана Вишенського” (Потей І. Антиризис // Русская историческая библиотека. – С.-Петербург, 1903. – Т. 19. – С. 575, 589).

Твори: Вишенский И. Сочинения / Ред. И. П. Еремич. – Москва-Ленинград, 1955; Його ж. Твори. – Київ, 1959; Його ж. Твори / З книжної української мови перекл. В. Шевчук. – Київ, 1986.

Література: Возняк М. С. Історія української літератури: У 2-х кн. – 2-ге вид., випр. – Львів, 1992. – Кн. 1. – С. 399-438; Грушевський М. С. Істо-

рія України-Руси. – Київ (факсимільне перевидання), 1991-1995. – Т. 5. – С. 407-411, 469-477; Його ж. Культурно-національний рух на Україні в XVI-XVII віці // Духовна Україна: Зб. тв. – Київ, 1994. – С. 172-178, 214-218; Єрьомін І. П. Іван Вишенський і його громадсько-літературна діяльність // Вишенський І. Твори. – Київ, 1959. – С. 3-34; Єфремов С. Історія українського письменства. – Київ, 1995 (перевид.). – С. 131-135; Житецкий И. П. Литературная деятельность Иоанна Вишенского // Киевская старина. – 1890. – Т. 29. – Кн. 6 (Июнь). – С. 494-532; Загайко П. К. Українські письменники-полемісти кінця XVI – початку XVII ст. в боротьбі проти Ватикану і унії. – Київ, 1957. – С. 40-60; Каганов І. Я. Українська книга кінця XVI-XVII століть: Нариси з історії книги. – Харків, 1959. – С. 52-53; Ковальський Н. П. Произведения Ивана Вишенского как источник по социально-политическому положению на Украине конца XVI-XVII ст. // Некоторые проблемы социально-экономического развития Украинской ССР. – Днепропетровск, 1970. – С. 180-188; Кралюк П. Вишенський і Волинь. – Луцьк, 1996; Його ж. Письменник і князь. Взаємини Івана Вишенського та Василя-Костянтина Острозького // День. – 2009. – 6 листопада. – № 201 (3121). – С. 8; Крымский А. Иоанн Вишенский, его жизнь и сочинения [рец. на д-р дис. І. Франка “Іван Вишенський і його твори”]. – Львів, 1895] // Крымський А. Твори у 2-х т. – Київ, 1972. – Т. 2. – С. 380-455; Марченко М. І. Історія української культури. З найдавніших часів до середини XVII ст. – Київ, 1961. – С. 217-222; Махновець Л. Є. Сатира і гумор української прози XVI-XVIII ст. – Київ, 1964; Мирон (Франко Іван.) Сочинения Иоанна Вишенского [Книжка] // Киевская старина. – 1889. – Т. 25. – Кн. 4. – Апрель. – С. 21-27 (аналіт. стаття), 27-36 (публ.); Пашук А. І. Іван Вишенський – мислитель і борець. – Львів, 1990; Пінчук С. П. Іван Вишенський: Життя і творчість. – Київ, 1968; Полк В. Т. Історія української літератури X-XVII століть. – Київ, 1994. – С. 90-96; Сумцов Н. Ф. Иоанн Вишенский (южно-русский писатель начала XVII ст.) // Киевская старина. – 1885. – Т. 3-4. – С. 648-677; Франко І. Іван Вишенський, його час і письменська діяльність // Франко І. Зібрання творів у 50-х т. – Київ, 1980. – Т. 28. – С. 260-278; Його ж. Іван Вишенський і його твори // Франко І. Збір. творів у 50-х т. – Київ, 1981. – Т. 30. – С. 7-211; Чижевський Д. Історія української літератури. – Тернопіль, 1994. – С. 225-232.

*Анатолій Криловець,
Олександр Скрипнюк*